

PRIMENA AKTUARSKE METODE U KAZNENO-IZVRŠNOM PRAVU KRALJEVINE ŠVEDSKE

Ivana D. Petrović*

Nordijski model kazneno-izvršne politike privlači pažnju stručnjaka i teoretičara, s obzirom na okolnost da je efikasan u smanjenju stope kriminalnog recidivizma u istorijski dugoročnoj perspektivi, s jedne strane, dok sa druge poklanja značajnu pažnju strukturalnom poštovanju osnovnih ljudskih prava i sloboda. Kao tipičan predstavnik nordijskog modela kazneno-izvršne politike, Kraljevina Švedska pobuđuje istraživački interes, naročito u odnosu na okolnost forenzičke procene osumnjičenih i okrivljenih u eri vladavine aktuarske pravde. U skladu sa prethodnim se kao cilj ovog rada nameće usmerenost u pravcu sagledavanja najznačajnijih odredbi nacionalnog kazneno-izvršnog zakonodavstva analizom sadržaja, a u vezi sa primenom aktuarske metode procene rizika da će lice ispoljiti ugrožavajuće ponašanje u određenom vremenskom periodu. Značaj primenjene analize sadržaja kazneno-izvršnih odredbi zakonodavstva Kraljevine Švedske se može pronaći u praktičnim rešenjima nacionalnih normativno-pravnih izvora u pogledu primene idiografsko-probabilističke strukturisane procene osumnjičenih i okrivljenih prilikom odmeravanja krivičnih sankcija, eksterne klasifikacije lica i određivanja korektivnih programa.

KLJUČNE REČI: aktuarski metod / procena / lica lišena slobode / kazneno-izvršne odredbe

* E-mail: petrovic.d.ivana@sbb.rs

UVOD

Vodeći neutralnu politiku i zadržavajući vojnu neutralnost na međunarodnom nivou, nacionalni sistem Kraljevine Švedske¹ je nakon Drugog svetskog rata do danas, uprkos povremenim društveno-političkim promenama, obezbedio prosperitet građana insistiranjem na implementaciji i održavanju mera socijalne zaštite (CIA: The World Factbook – Sweden, 2015; Crime and Society – Sweden, 2015), što se odrazilo i na karakteristike trenutne nacionalne kaznene politike. Bez obzira na geostrategijsku pozicioniranost u severnom delu Evrope, uticaj strukturalnih društvenih faktora urbanizacije i industrijalizacije je uticao u značajnoj meri na kontrolu kriminaliteta (von Hofer, 2011:33). U cilju efikasnog smanjenja stope kriminalnog recidivizma je filozofija kaznene politike konstantno usmeravana u pravcu kontrole kriminaliteta kroz pomeranje fokusa na pružanje garancija ograničenih sloboda i prava i rehabilitativnih usluga populaciji učinilaca, umesto učiniocu (Wandall, 2006:2; Ward i dr., 2012), jer se rizik više ne prepoznaje za označavanje statističke verovatnoće, već za pretnju po sigurnost društva. Centralna uloga obezbeđivanja osnovnih prava i sloboda građana je započela još 1718. godine (Peterson, 2010:55) i trenutno je sadržana u političkim slobodama, s obzirom na to da se njima garantuje slobodno formiranje mišljenja u političkim, verskim i kulturnim stvarima (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:5).

OSNOVNE KARAKTERISTIKE KAZNE NE POLITIKE PRAVNOG SISTEMA KRALJEVINE ŠVEDSKE

Koherentan pristup poštovanju ljudskih prava i sloboda građana na međunarodnom, nacionalnom i lokalnom nivou je obezbeđen od strane aktuelne političke vlasti. Kraljevina Švedska je demokratska parlamentarna monarhija (Peterson, 2010:55). Nezavisnost je stekla 06.06.1523. godine, od kada je monarhija nasledna, a trenutno sa monarhom *Kraljem Karlom Gustavom XVI*² i kćerkom monarha, *Princezom Viktorijom Ingrid Alisom Dezire*³, kao nosiocima ceremonijalnih i protokolarnih funkcija u sistemu podele vlasti (CIA: The World Factbook – Sweden, 2015). Podela parlamentarne demokratske vlasti nije formalno opredeljena na

¹ eng. The Kingdom of Sweden; šved. Konungariket Sverige

² engl. H. M. King Carl XVI Gustaf; šved. Carl Gustaf Folke Hubertus

³ engl. H. R. H. Princess Victoria Ingrid Alice Desirée; šved. Victoria Ingrid Alice Désirée

zakonodavnu, izvršnu i sudsku (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:3), već se veza između zakonodavne i izvršne vlasti karakteriše kao forma parlamentarne vlasti (Peterson, 2010:55), dok je sudska vlast nezavisna u svom delovanju (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:19).

S obzirom na to da se 1921. godina smatra godinom definitivnog prodora demokratije u politički sistem (Sveriges Riksdag - Swedish Parliament and Democracy, 2015), sistem vlasti se i danas zasniva na jednakom pravu glasa i slobodnom formiranju mišljenja građana, kao jedinim centrom političke moći (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:3). Principi vlasti od strane naroda se zasnivaju na održavanju opštih, tajnih i neposrednih izbora svake četiri godine⁴, kada punoletni građani biraju svoje predstavnike na nacionalnom nivou *Parlamenta*⁵, koga čini 349 članova (The Government human rights website of Sweden: Who does what – Sweden's Riksdag, Government and government agencies, 2015). Parlament indirektno bira *Vladu*⁶, koja se sastoji od Premijera i ministara i upravlja zemljom uz pomoć organa upravne i sudske vlasti (Crime and Society – Sweden, 2015; The Ministry of Justice of Sweden, 2015:3,7). Parlament ima zakonodavnu vlast i predstavlja predloge za nove propise ili zakonodavne amandmane (The Government human rights website of Sweden: Who does what – Sweden's Riksdag, Government and government agencies, 2015), dok su Vlada i nacionalni i lokalni upravni organi, kao i javne i privatne i međunarodne institucije i organizacije odgovorni u osiguravanju zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda (The Government human rights website of Sweden: Who does what – Sweden, 2015).

Značajan doprinos ostvarenju ljudskih prava i sloboda daju i različite nacionalne nevladine organizacije, s obzirom na to da svoja iskustva usmeravaju direktnim uticajem ka radu vlade i međunarodnih tela. Kako Vlada ima obavezu prema međunarodnim telima UN-a i Saveta Evrope o redovnom izveštavanju u primeni međunarodnih preporuka u oblasti ljudskih prava (The Government human rights website of Sweden: Who does what – Sweden's Riksdag, Government and government agencies, 2015), poštovanje ljudskih prava se ostvaruje postavljanjem vladinih kancelarija pri svakom od resornih ministarstava i sistematskim sprovođenjem nacionalnih akcionih planova u oblasti ljudskih prava (The Government human rights

⁴ poslednji izbori su održani 2014. godine (Sveriges Riksdag - Swedish Parliament and Democracy, 2015)

⁵ engl. The Parliament of Sweden; šved. Riksdag

⁶ engl. The Government of Sweden; šved. Regeringskansliet

website of Sweden: Who does what – Sweden, 2015). Poverenje javnosti u zakonitost postupanja upravne vlasti je dato *Parlamentarnom Ombudsmanu*⁷ (poznatom i kao Ombudsman za pravdu), *Kancelaru pravde*⁸ i centralnim upravnim organima, s obzirom na to da se aktivnosti ovih organa obavljaju u skladu sa uputstvima datim od strane Parlamenta i Vlade, kao i da ispituju efikasnost i usklađenost rada sa principima vladavine prava (The Government human rights website of Sweden: Who does what – The Judicial system, 2015). U skladu sa postavljenim dugoročnim ciljevima Vlade u oblasti obezbeđivanja punog poštovanja ljudskih prava i sloboda građana, pravni sistem Švedske je od 2002. godine u tri faze sproveo proces implementacije nacionalnih akcionih planova u oblasti ljudskih prava⁹ (The Government human rights website of Sweden: Who does what – Sweden, 2015). Iako sudovi čine okosnicu nacionalnog pravnog sistema, interesantno je da on sadrži i agencije odgovorne za obezbeđivanje vladavine prava i pravne sigurnosti zemlje: *Nacionalni odbor za prevenciju kriminaliteta*¹⁰, *Švedsku policijsku službu*¹¹, *Organ za obeštećenje i podršku žrtava*¹², *Organ Švedskog Tužilaštva*¹³, *Švedski nacionalni biro za privredne prestupe*¹⁴ i *Švedsku zatvorsku i probacionu službu*¹⁵ (The Government human rights website of Sweden: Who does what – The Judicial system, 2015).

Razvoj kaznene politike je godinama bio usmeren u pravcu traženja alternativa lišavanju slobode (Lindström, Leijonram, 2008:559), što je uslovilo diferenciranje cilja i svrhe kažnjavanja koncipirane na koncepciji minimalnog izricanja kazni lišenja slobode (Stevanović, 2012:134). Konstantan pad populacije lica lišenih slobode u periodu od druge polovine prošlog veka i trenutna stabilnost stope rizika od kriminalnog recidivizma su uslovljeni ekspanzijom kontrole kriminaliteta od strane kaznenog zakonodavstva (von Hofer, 2011:89). Ukidanje smrtne kazne, insistiranje na izricanju novčanih kazni i postepena zamena kazne zatvora upućivanjem na obaveznu brigu (pogotovo učinilaca zavisnih od alkohola i psihoaktivnih supstanci),

⁷ engl. The Swedish Parliamentary Ombudsmen; šved. Riksdagens ombudsmän

⁸ engl. The Chancellor of Justice; šved. Justitiekanslern

⁹ faze sprovođenja nacionalnih akcionih planova u oblasti ljudskih prava: 1. 2002-2004. godine; 2. 2006-2009. godine; 3. 2011-2012. godine

¹⁰ engl. The Swedish National Council for Crime Prevention; šved. Brottsförebyggande rådet

¹¹ engl. The Swedish Police Service; šved. Polisen i Sverige

¹² engl. The Crime Victim Compensation and Support Authority; šved. Brottsofferyndigheten

¹³ engl. The Swedish Prosecution Authority; šved. Åklagarmyndigheten

¹⁴ engl. The Swedish National Economic Crimes Bureau; šved. Ekobrottsmyndigheten

¹⁵ naziv organa: engl. The Swedish Prison and Probation Service; šved. Kriminalvården; u daljem tekstu na srpskom jeziku samo Služba

predstavljaju efikasne aktuelne nacionalne kaznene intervencije u kontroli kriminaliteta (von Hofer, 2011:33). Neki od najvažnijih doprinosa razumevanju funkcionalnosti nacionalne kaznene politike su proizašli iz studija o korisnosti lišavanja slobode kao efikasnog sredstva za smanjenje stope kriminala, na osnovu kojih je zaključeno da ne postoji sistematski dokaz koji ukazuje da opšta nesposobnost i selektivno onesposobljavanje ima ili može imati veliki uticaj na stopu kriminala i da broj krivičnih dela opada povratkom u društvo manje aktivnih i manje ozbiljnih učinilaca (Ward i dr., 2012). Kompromis između interesa javnog mnjenja za kontrolu kriminaliteta i održavanja adekvatnih pravnih standarda je vremenom usmeravan ka izgradnji nediskriminativnog i preventivno ograničavajućeg pravnog sistema zasnovanog na primeni aktuarske pravde (Nilsson i dr., 2009:412). Konstantna intencija zamene institucionalnog vaninstitucionalnim tretmanom se razvijala uporedo sa razvojem aktuarske pravde i naročito evoluirala od kraja osamdesetih godina prošlog veka, kada je kazneno-pravni sistem dobio oblik modela prema percepciji odmeravanja i izricanja sankcije u odnosu na "kaznenu vrednost" (Lindström, Leijonram, 2008:559), čemu je posebno doprineo razvoj instrumenata¹⁶ idiografskog procesiranja prikupljenih informacija o učiniocima primenom standardizovanog postupka procene verovatnoće rizika da će ispoljiti ugrožavajuće ponašanje u određenom vremenskom periodu (Gustavson, 2010:14). Aktuelne nacionalne statistike pokazuju da je većina učinilaca podvrgnutih forenzičkom psihijatrijskom kliničkom ispitivanju počinila delo pod uticajem nekog oblika mentalne bolesti, oboljenja ili poremećaja (poremećaja ličnosti, zloupotrebe psihoaktivnih supstanci i ADHD-a), dok je većina učinilaca podvrgnutih aktuarskoj proceni kriminološkog rizika počinila nasilna krivična dela pod uticajem psihotičnih epizoda (Nilsson i dr., 2009:402,403).

ANALIZA SADRŽAJA NORMATIVNIH KAZNENO-IZVRŠNIH ODREDBI PRAVNOG SISTEMA KRALJEVINE ŠVEDSKE

Dok je pravni sistem baziran na snažnoj tradiciji romansko-germanskog i običajnog prava, kao i pisanih pravnih izvora (CIA: The World Factbook – Sweden, 2015), normativne kazneno-izvršne odredbe u pogledu primene aktuarske metode u ispitivanju lica kod izvođenja dokaza, odmeravanja krivične sankcije, eksterne klasifikacije i praćenja slučaja lica su

¹⁶ švedska verzija aktuarskih strukturisanih kliničkih instrumenata procene HCR-20 i PCL-R

implicirane u: 1. Ustavu, 2. Krivičnom zakonu, 3. Zakonu o krivičnom postupku i 4. Zakonu o zatvorskom tretmanu.

1. Ljudska prava i slobode građana su zaštićene kroz četiri konstitutivna zakona, koja zajedno čine *Ustav Kraljevine Švedske*¹⁷ (SFS 1974:152); *Instrument Vlade*¹⁸ (SFS 1974:152), *Zakon o slobodi pristupa medija*¹⁹ (SFS 1949:105), *Zakon o osnovnim slobodama izražavanja*²⁰ (SFS 1991:1469) i *Zakon o nasleđivanju*²¹ (SFS 1810:926) (The Government human rights website of Sweden: Who does what – The Judicial system, 2015). Ustavni akt²² (SFS 2014:1385) je jedan od najstarijih na svetu (Peterson, 2010:53) i ima poseban normativni položaj u nacionalnom pravnom sistemu, s obzirom na to da pisani konstitutivni zakoni određuju pravila upravljanja društvom, zbog čega svi ostali nacionalni zakoni nikada ne smeju biti u suprotnosti sa njihovim odredbama (Sveriges Riksdag: Laws – The Constitution, 2015).

Instrumentom Vlade (SFS 1974:152) je garantovana nezavisnost pravosuđa, s obzirom na to da sudovi imaju centralnu ulogu u zaštiti prava građana, ali i u odnosu na to da je pravosudni sistem dizajniran za zaštitu ljudskih prava, preko opštih i upravnih sudova (The Government human rights website of Sweden: Who does what – The Judicial system, 2015). Zaštita ljudskih prava je prvenstveno zastupljena u prva dva poglavlja Instrumenta Vlade, s tim da *Prvo poglavlje* akta utvrđuje da javna vlast treba da se vrši u odnosu na jednake vrednosti svih i za slobodu i dostojanstvo pojedinca, dok *Drugo poglavlje* obuhvata odredbe o osnovnim pravima i slobodama građana, uključujući i odredbe o njihovim ograničenjima (The Government human rights website of Sweden: Human rights, 2015). U okviru *Poglavlja 2* se za cilj ovog rada smatraju najznačajnijim odredbe u pogledu: slobode mišljenja (*Deo 1*), fizičkog integriteta i slobode kretanja (*Deo 2*, posebno čl. 4, 5 i 6), vladavine prava (*Deo 3*, čl. 9, 10 i 11), zaštite od diskriminacije (*Deo 4*, posebno čl. 12 i 13) i uslova za ograničenja prava i sloboda (*Deo 10*, posebno čl. 20 st. 1 t. 2, 3 i 4, čl. 22 st. 2 t. 3) (SFS 2014:1385).

2. Iako bi u većini evropskih zemalja modernizacija ustavnih odredbi implicirala reforme kaznenog zakonodavstva, materijalno-pravna oblast nije

¹⁷ engl. The Constitution; šved. Svensk författningssamling

¹⁸ engl. The Instrument of Government; šved. Regeringsformen

¹⁹ engl. The Freedom of Press Act; šved. Tryckfrihetsförordningen

²⁰ engl. The Law on Freedom of Expression; šved. Yttrandefrihetsgrundlagen

²¹ engl. The Act of Succession; šved. Successionsordningen

²² akt je donet 28.02.1974. godine, stekao pravnu snagu 01.01.1975. godine, a poslednje izmene i dopune akta su unete 2014. godine

značajnije menjana ni u savremenoj pravnoj istoriji ni ranije. U prilog tome ukazuje okolnost donošenja prvog krivičnog zakona²³ (Ds 1734) još u XVIII veku, dok su njegove prve izmene usledile više od sto godina kasnije, odnosno 1864. godine (Crime and Society – Sweden, 2015). Sadašnji Švedski Krivični zakon (Ds 1962:700) je usvojen 21.12.1962. i stupio na pravnu snagu 01.01.1965. godine (Government Offices on Sweden, 2015:3), dok je njegov prevod na engleski usledio 1999. godine, a poslednje izmene i dopune usvojene 29.05.2008. godine (Ds 2008:370) (International Labour Organization, 2015).

U okviru *Opštih odredbi*, u *Poglavlju 1* zakona je čl. 3 predviđeno da sistem kazni obuhvata: kaznu zatvora, novčanu kaznu, uslovnu kaznu, uslovnu osudu i upućivanje na obaveznu brigu (Ds 1999:36, 7). Kazna zatvora je zvanično uvedena u kazneno zakonodavstvo 1855. godine, kao alternativa kazni telesnog kažnjavanja (von Hofer, 2011:79). Propisani raspon kazne zatvora se kreće od 14 dana do 10 godina za pojedinačna krivična dela, a kazne zatvora duže od 16 godina, čak i doživotnog zatvora se izriču za sticaj krivičnih dela, dok se većina krivičnih dela sankcioniše od strane policijskih službenika i tužilaca u formi novčanih kazni, posebno ako su u pitanju dela manje društvene opasnosti (Crime and Society – Sweden, 2015). Prve alternativne sankcije, kao zamena za izricanje kazne zatvora, odnosile su se na uslovnu osudu²⁴ i probaciju²⁵, dok se kazna rada u javnom interesu pojavila formalno krajem prošlog veka²⁶ (von Hofer, 2011:81).

Odredbama Poglavlja 29 – Određivanje sankcija i izuzeće od izricanja sankcije, u Odeljku 1 je propisano da će "uz poštovanje doslednosti u izricanju sankcija", "sankcije biti određene u odnosu na ponuđeni okvir skale sankcija određene prema kaznenoj vrednosti preduzetog krivičnog dela", kao i da će se prilikom procene kaznene vrednosti preduzetog krivičnog dela posebna pažnja usmeriti na "stepen oštećenja ili ugroženosti dobra, opasnost izazvanu krivičnim delom, koje su posledice relativizovane ili su trebale da se realizuju izvršenjem dela, kao i motive koje je učinilac imao" (Ds 1999:36, 135). U Odeljku 4 istog poglavlja je predviđeno da će prilikom određivanja odgovarajuće sankcije, osim kaznene vrednosti dela, sud uzeti u razmatranje i "da li je učinilac ranije bio kriv za izvršenje prethodnog krivičnog dela", dok će se posebno razmotriti "određena sankcija za

²³ engl. The Swedish Penal code; šved. Brottsbalk

²⁴ uvedena u Krivični zakon iz 1907. godine

²⁵ uvedena u Krivični zakon iz 1919. godine

²⁶ uvedena u Krivični zakon iz 1980. godine

prethodno krivično delo, protok vremena između prethodnog i aktuelnog krivičnog dela, kao i sličnost prirode prethodnog i aktuelnog krivičnog dela...” (Ds 1999:36, 136). U narednom odeljku je određeno da će sud uzeti u razmatranji i "1. da li je učinilac pretrpeo teške telesne povrede izvršenjem dela, 2. da li se učinilac potrudio da spreči, popravi ili ograniči štetne posledice krivičnog dela, 3. da li se učinilac predao, 4. da li bi učinilac pretrpeo štetu neizvršenjem dela, 5. da li je učinilac pretrpeo štetu izvršenjem dela... 6. da li bi učinilac u odnosu na godine i mentalno stanje pretrpeo štetu izricanjem kazne, 7. da li je prošlo dosta vremena od izvršenja dela, 8. da li postoje bilo koje druge okolnosti koje ukazuju na izricanje nižeg raspona sankcija od onih koje su predviđene kaznenom vrednosti izvršenog dela...” (Ds 1999:36, 137).

3. Procesne osnove za osiguranje vladavine prava i pravne sigurnosti građana (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:3) su propisane *Zakonom o krivičnom postupku*²⁷ (SFS 1942:740), koji je stupio na pravnu snagu 01.01.1948. godine i objavljen na engleskom jeziku 1968. godine, a poslednje izmene i dopune usledile 01.01.1999. godine (SFS 1998:605) (Government Offices of Sweden, 2015). Javni tužilac predstavlja *dominus* krivičnog postupka, čije procesne osnove počivaju na akuzatornom pravnom modelu, s obzirom na to da javni tužilac vodi prethodnu istragu težih krivičnih dela, iako je njegova uloga značajnija u podizanju optužnice i pokretanju krivičnog postupka, kao i zastupanju interesa države pred sudom (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:15). Prilikom sprovođenja prethodne istrage se u cilju prikupljanja dokaza mogu prikupiti informacije od lekara sudsko-medicinske oblasti (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:11), dok se tokom glavnog pretresa, koji uključuje ispitivanje svedoka i okrivljenog u cilju izvođenja dokaza, u slučajevima gde postoji potreba za ispitivanjem mentalnog stanja okrivljenog, od strane suda može odrediti njegovo ispitivanje od strane veštaka sa specijalizacijom iz oblasti forenzičke psihijatrije (Crime and Society – Sweden, 2015). Sud će zatražiti procenu rizika od kriminalnog recidiva okrivljenog zajedno sa procenom potrebe za njegovim tretmanom (Nilsson i dr., 2009:403). Okrivljeni ima pravo na privatnog ili javnog branioca, a u slučaju da je osuđen za krivično delo kaznom zatvora, odbrana može zatražiti izricanje blaže kazne (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:20). Advokat odbrane mora biti član *Advokatske Komore Švedske*²⁸ (Crime and Society – Sweden, 2015).

²⁷ engl. The Swedish Code of Judicial procedure; šved. Den svenska rättegångsbalken

²⁸ engl. The Swedish Bar Association; šved. Sveriges advokatsamfund

4. Kazneno-izvršnu politiku je Zakonom o zatvorskom tretmanu²⁹, donetom 01.07.1974. godine (SFS 1974:203), objavljenom 10.04.1974. godine i poslednji put izmenjenom i dopunjenom 2007. godine (SFS 2007:109), kada je i preveden na engleski jezik (Lexadin - Legislation Sweden, 2015:3), predviđeno da sprovodi *Ministarstvo pravde*³⁰, s tim da ono nema autoritet centralnog ili regionalnog upliva u svakodnevni penitensijarni menadžment, već njime rukovodi Švedska zatvorska i probaciona služba (Lindström, Leijonram, 2008:563). Službu osniva Vlada, a na čelu Službe se nalazi Odbor, koga čine predstavnici parlamentarnih stranaka, sindikata, organa zapošljavanja, itd. (Števanović, 2012:135). Poslovi Službe se odnose na procenu lica, eksternu klasifikaciju lica i vršenje nadzora nad vaninstitucionalnim i institucionalnim izvršenjem krivičnih sankcija.

Istorijski posmatrano je nacionani korektivni sistem mlad u odnosu na ostale evropske zemlje (von Hofer, 2011:81). Vaninstitucionalni sistem obuhvata sistem probacionih odeljenja³¹, koja vrše nadzor nad izvršenjem sankcija uslovne osude, parola i kazne lišenja slobode elektronskim praćenjem (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:26). Institucionalni penitensijarni sistem je više organizacioni nego militaristički po organizacionom i funkcionalnom dizajnu - služba za obezbeđenje penitensijarnih institucija ne postoji, već se incidenti rešavaju kontaktiranjem policijske službe (Lindström, Leijonram, 2008:563). Kapacitet institucionalnog penitensijarnog sistema obuhvata 78 institucija³² (The Ministry of Justice of Sweden, 2015:25), koje se mogu podeliti prema nivou administrativne vlasti i stepenu institucionalne bezbednosti. Institucije su prema nivou administrativne vlasti organizovane kao istražne, lokalne i nacionalne (Števanović, 2012:137). U okviru nacionalnih institucija dominira populacija lica sa zatvorskim kaznama u minimalnom trajanju od jedne godine ili koja zahtevaju dodatnu bezbednost, dok je u lokalnim institucijama zastupljena populacija lica sa kaznama zatvora u trajanju do jedne godine (Crime and Society – Sweden, 2015). Organizaciona podela penitensijarnog sistema prema stepenu bezbednosti obuhvata podelu institucija prema stepenovanj bezbednosnoj skali od "A" do "F", gde su "A" institucije okarakterisane kao institucije sa najvećim stepenom bezbednosti, s obzirom na to da se u njima nalaze lica koja su procenjena kao visoko rizična, dok su "F" institucije okarakterisane kao institucije sa najmanjim stepenom bezbednosti, jer se u njima nalaze lica sa niskim stepenom

²⁹engl. The Prison Treatment Act; šved. Lag om kriminalvård I anstalt

³⁰ engl. The Ministry of Justice; šved. Justitiedepartementet

³¹ 34 probaciona odeljenja

³² 31 pritvorska i 47 korektivnih institucija

kriminološkog rizika (Lindström, Leijonram, 2008:563). Prema navođenju istog izvora se bezbednosna klasifikacija institucija vrši u odnosu na: sposobnost sprečavanja bekstva lica, savladavanje otpora lica i upravljanje licima.

Procena lica obuhvata ispitivanje kriminološkog rizika i ličnosti lica za potrebe suda, a obavlja se od strane Dijagnostičkih centara pri Odeljenju za forenzičku psihijatriju Nacionalnog odbora za sudsku medicinu³³ zatvorske i probacione Službe sa sedištem u Stokholmu (Karlberg i dr., 2013:5). Osnovni zadatak odeljenja za forenzičku psihijatriju je identifikovanje psihijatrijskih faktora rizika osumnjičenih i okrivljenih, nasuprot nedostatku jasnih i konciznih normativnih odredbi i izraženim očekivanjima sistema pravosuđa (Nilsson i dr., 2009:400). Profesionalna procena je timska, s obzirom na to da je zasnovana na strukturisanoj aktuarskoj opservaciji psihijatra, psihologa i forenzičkog socijalnog radnika (Karlberg i dr., 2013:6). Dijagnostički centri Odeljenja Službe su dužni da dostave sudu izveštaje o: a) osumnjičenom – u cilju sprovođenja istrage i b) okrivljenom – u cilju izbora potencijalne sankcije, naročito ukoliko postoji osnovana sumnja u rizik od ponavljanja krivičnog dela (International Centre for Prison Studies, 2009:2).

Na osnovu obavljene procene kriminološkog rizika i ličnosti okrivljenog, Služba vrši upućivanje lica u određeni tip penitensijarne institucije (Lindström, Leijonram, 2008:563; Stevanović, 2012:140). Predviđenim odredbama zakona u čl. 7 je određeno da se eksterna klasifikacija lica vrši na taj način što se lice raspoređuje "u otvorenu instituciju, ako nisu potrebni drugi razlozi sigurnosti ili da bi se omogućio neki oblik rada, obrazovanja ili tretmana, koji se ne mogu obezbediti u zatvorenoj instituciji", dok se prilikom smeštanja lica u zatvorenu instituciju razmatra "da li bezbednosni razlozi zahtevaju smeštaj u zatvorenu instituciju, kao i da li postoji opasnost od bekstva lica ili nastavka bavljenja kriminalnim aktivnostima" (SFS 2007:109, 4). U okviru penitensijarnog sistema se primenjuje princip postupne restriktivnosti, što znači da lice najpre ide u zatvorenu instituciju, ukoliko na to to upućuje kriminološki rizik lica, a nakon protoka najvećeg dela izrečene kazne se preraspoređuje u otvoreni tip institucije, u cilju efikasnije rehabilitacije lica omogućavanjem većeg stepena slobode i adekvatnih korektivnih tretmanskih programa (Ward i dr., 2012; SFS 2007:109, 4). Primena rezultata procene rizika je od naročitog značaja prilikom "dobijanja dozvole lica da u uobičajenom odsustvu napusti korektivnu instituciju, kako bi se olakšalo prilagođavanje lica u zajednici, pod uslovom da nema manifestne opasnosti od produžene kriminalne aktivnosti" (čl. 32) (SFS 2007:109, 8).

³³ engl. The Swedish National Board of Forensic Medicine; šved. Rättsmedicinalverket

Zakonodavna kontrola penitensijarnog institucionalnog sistema je ograničena, zbog čega se težište kaznenog funkcionisanja prepušta Centralnoj zatvorskoj administraciji, Administrativnom sudu ili Ombudsmanu (Government Offices of Sweden – Ministry of Justice, 2015). Nadzor nad izvršenjem krivičnih sankcija prevashodno podrazumeva kontrolu ostvarivanja prava lica lišenih slobode tokom sprovođenja korektivnog tretmana. U okviru *Poglavlja 1*, koji se odnosi na *Uvodne odredbe*, u čl. 5 je određeno da će korektivni tretman u zatvoru biti "*planiran i sproveden u saradnji različitih službi Zatvorskog i probacionog servisa*" (SFS 2007:109, 3), s tim da je čl. 10 propisano da je lice lišeno slobode u obavezi da "... učestvuje u bilo kojoj korektivnoj aktivnosti, koja će mu omogućiti da poboljša svoje mogućnosti prilagođavanja zajednici nakon puštanja na slobodu".

ZAKLJUČAK

Bez obzira na relativno sličnu romansko-germansku osnovu nordijskog modela kaznene politike, normativne odredbe kazneno-izvršnog pravnog sistema Kraljevine Švedske ukazuju na modernizaciju u pogledu primene aktuarske metode procene učinilaca krivičnih dela.

S obzirom na okolnost da Vlada i Parlament posredstvom kaznenih zakona određuju opšti fokus sprovođenja kaznene politike od strane upravnih organa vlasti, uslovljenost implementacije izmena i dopuna kaznenih zakona od strane ograničene zakonodavne kontrole sudske i izvršne vlasti ukazuje na prisutnost simboličnog značaja konstantne nacionalne usmerenosti u pravcu propisivanja odredbi u pogledu izricanja krivičnih sankcija. Činjenica da primena kaznenih intervencija u praksi ima manje veze sa sprovođenjem efikasne kaznene politike, a više sa političkom atraktivnošću kaznenih zakona se prepoznaje u manifestnom sprovođenju politizma u odnosu na sveobuhvatno delovanje u pružanju adekvatnih odgovora na kriminalitet. Čvrsto utemeljena demokratska ideologija održavanja mera socijalne zaštite se odražava i na preporuke vlasti u vezi sa procenom kriminološkog rizika primenom aktuarske metode na različitim nivoima, od prethodne istrage, preko glavnog pretresa do izvršenja krivične sankcije. U cilju prognoziranja rizika od recidiva i stepena opasnosti lica, kazneno-izvršnim odredbama je predviđeno korišćenje specifične strukturisane kliničke ekspertize stručnjaka u idiografskoj proceni opasnosti, kriminalne istorije i mentalnog stanja učinioca. Kako je razvoj aktuarske procene osumnjičenih i okrivljenih pratio međunarodni razvoj, danas je u upotrebi švedska verzija četvarte generacije strukturisanih kliničkih instrumenata procene.

S obzirom na to da aktuarski model procene rizika ne uzima u obzir značaj pojedinačnih faktora procene, već njihov kumulativni značaj za prediktivnu snagu aktuarskog modela, sprovođenje nacionalne kaznene reformske ideologije je obezbedilo značajan prostor za sudsku kontrolu statističkom percepcijom kriminološkog rizika i ličnosti učinioca. U skladu sa usmerenošću nacionalnih akcionih planova za strategiju kažnjavanja ka implementaciji modela smanjenja prisutnosti tenzije u kazneno-izvršnoj administraciji, prepoznata je formalizovana kategorička agregacija individualne odgovornosti kroz zakonodavno propisivanje opsega za odmeravanje sankcija. Iako pojačava rastojanje između zakonskog okvira za odmeravanje sankcija i individualizacije krivične sankcije, ako se uzme u obzir diskrecioni karakter nacionalnih zakonskih smernica u odmeravanju sankcija, primena aktuarske metode doprinosi održavanju ravnoteže između resursa kaznenih intervencija i javne bezbednosti i predstavlja novu strategiju usmeravanja kaznene politike ka izvršenju vaninstitucionalnog namesto institucionalnog korektivnog tretmana.

LITERATURA

- (1) CIA. (2015). *The World Factbook – Sweden*. Pristupljeno na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sw.html>
- (2) *Crime and Society - a comparative criminology tour of the world*. (2015). *Sweden*. Pristupljeno na <https://www-rohan.sdsu.edu/faculty/rwinslow/europe/sweden.html>
- (3) *Government Offices of Sweden*. (2015). *Ministry of Justice*. Pristupljeno na <http://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-justice/>
- (4) Gustavson, C. (2010). *Risk and prediction of violent crime in forensic psychiatry*. Lund University.
- (5) *International Centre for Prison Studies*. (2009). *Prison Brief for Sweden*. London: King's College. Pristupljeno na <http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Summary-information-on-Sweden.pdf>
- (6) *International Labour Organization*. (2015). *Sweden*. Pristupljeno na http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=53916
- (7) Karlberg, D., Sturup, J., Fredriksson, B., Lihoff, T., Kristiansson, M. (2013). *Life time prisoners in Sweden; The system and risk assessments*. *10th Nordic Symposium on Forensic Psychiatry - Forensic psychiatry in the process of change*. Finland, Kuopio: Niuvanniemi Hospital, the

- Forensic Psychiatric clinic of the University of Eastern Finland.
Pristupljeno na <http://www.niuvu.fi/nsfp/esitykset/>
- (8) Lindström, P., Leijonram, E. (2008). *The Swedish Prison System. Stavern - Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, 559-570.* Norway, Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
 - (9) Nilsson, T., Gustavson, C., Munthe, C., Forsman, A., Anckarsater, H. (2009). *The precarious practice of risk assessment in forensic psychiatry. International Journal of Law and Psychiatry, 32(6):400-416.*
 - (10) Peterson, O. (2010). *The Swedish Constitution of 1809.* U: Persson, S., Özdalga, E. (Eds.), *Transactions - Contested Sovereignities: Government and Democracy in Middle Eastern and European Perspectives, 19, 53-66.*
 - (11) Stevanović, Z. (2012). *Zatvorski sistemi u svetu.* Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
 - (12) Sveriges Riksdag. (2015). *Laws – The Constitution.* Pristupljeno na <http://www.riksdagen.se/en/documents-and-laws/laws/the-constitution/>
 - (13) Sveriges Riksdag. (2015). *Swedish Parliament and Democracy.* Pristupljeno na <http://www.riksdagen.se/bs-HR-SR/Start/Bosanskihrvatskisrpski-bosniskakroatiskaserbiska/vedski-parlament-i-demokratija/>
 - (14) The Ministry of Justice of Sweden. (2015). *The Constitution of Sweden.* Sweden, Stockholm: Regeringskansliet.
 - (15) The Ministry of Justice of Sweden. (2015). *The Swedish judicial system.* Sweden, Stockholm: Regeringskansliet.
 - (16) The Government human rights website of Sweden. (2015). *Human rights.* Pristupljeno na <http://www.manskligarattigheter.se/en/human-rights>
 - (17) (The Government human rights website of Sweden. (2015). *Who does what – Sweden.* Pristupljeno na <http://www.manskligarattigheter.se/en/who-does-what/sweden>
 - (18) The Government human rights website of Sweden. (2015). *Who does what – Sweden's Riksdag, Government and government agencies.* Pristupljeno na <http://www.manskligarattigheter.se/en/who-does-what/sweden/sweden-s-riksdag-government-and-government-agencies>
 - (19) The Government human rights website of Sweden. (2015). *Who does what – The Judicial system.* Pristupljeno na <http://www.manskligarattigheter.se/en/who-does-what/sweden/the-judicial-system>

- (20) *The Prison Treatment Act SFS 2007:109.* (2015). Lexadin - Legislation Sweden. Pristupljeno na http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3391/file/Sweden_Prison_Treatment_Act_1974_amended_until_2006_en.pdf
- (21) *The Swedish Penal Code Ds 1999:36.* (2015). Government Offices on Sweden. Pristupljeno na <http://www.government.se/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/swedish-penal-code.pdf>
- (22) *The Swedish Code of Judicial procedure SFS 1942:740.* (2015). Government Offices of Sweden. Pristupljeno na http://www.government.se/contentassets/a1be9e99a5c64d1bb93a96ce5d517e9c/the-swedish-code-of-judicial-procedure-ds-1998_65.pdf
- (23) von Hofer, H. (2011). Punishment and Crime in Scandinavia, 1750-2008. *Crime and Justice*, 40(a), 33-107.
- (24) Wandall, R. H. (2006). Actuarial risk assessment. The loss of recognition of the individual offender. *Law, Probability and Risk*, 1-25.
- (25) Ward, K., Longaker, A. J., Williams, J., Naylor, A., Rose, C. A., Simpson, C. G. (2012). Incarceration Within American and Nordic Prisons: Comparison of National and International Policies. U: Clark Lindle, J. (Ed.), *The International Journal of Research and Practice on Student Engagement*, 1(1), 36-48.

APPLICATION OF ACTUARIAL METHOD IN CRIMINAL LAW OF THE KINGDOM OF SWEDEN

The Nordic model of criminal policy attracts the attention of experts and theoreticians, given to the fact that it is effective in reducing criminal recidivism in the long-term historical perspective, on the one hand, while the other, paid considerable attention to the structural respect for fundamental human rights and freedoms. As a typical representative of the Nordic model of criminal law policy, the Kingdom of Sweden arouses scientific interest, particularly in relation to the fact of the forensic assessment of suspects and defendants in the era of the rule of actuarial justice. In accordance with the previous as a goal of this paper imposes orientation towards reviewing the most important provisions of national criminal legislation by content analysis, and in conjunction with the application of actuarial risk assessment methods that will offender manifest threatening behavior within a certain period. The significance of applied content analysis of criminal law regulations of the jurisdiction of the Kingdom of Sweden can be found in practical solutions of

*Zbornik IKSI, 1/2015 – I. Petrović
„Primena aktuarske metode u kazneno-izvršnom pravu Kraljevine Švedske”,
(str. 225-239)*

the national normative legal sources concerning the use of idiographic-structured probabilistic assessment of suspects and defendants in determining criminal sanctions, external classification of offenders and determination of corrective programs.

KEY WORDS: actuarial method / evaluation / offenders / criminal law regulations